

Tudósportré

ENTZ FERENC, A MAGYAR KERTÉSZETI TUDOMÁNY MEGTEREMTŐJE

FERENC ENTZ, THE FOUNDER OF SCIENCE-BASED HORTICULTURE IN HUNGARY

Hegedűs Attila

az MTA doktora, Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, Genetika és Biotechnológia Intézet
hegedus.attila@uni-mate.hu

Entz Ferenc a kertészet, szőlészet és borszat tudományos igényű művelésének előfutára, a magyar kertészeti szaknyelv megalapítója, nagy hatású szakirodalmi munkák szerzője, aki a kertészeti-szőlészeti képzés megszervezőjeként is múlhatatlan érdemeket szerzett (1. ábra). 1805. december 6-án született Sümegen. Nagyszülei nevelték, miután édesanyját hároméves, édesapját nyolc hónapos korában elveszítette. Hivatásául mégis édesapja foglalkozását választotta, maga is orvos lett. Gyógyító munkáját Ausztriában kezdte, de alig várta, hogy hazatérhessen. Erre akkor nyílt mód, amikor a Magyar Tudományos Akadémia megalapítását Széchenyi Istvánnal együtt finanszírozó Batthyány-Strattmann Fülöp herceg enyingi uradalmában kapott állást, és Mezőkomáromba költözött. Itt kezdi kertészeti ténykedését: faiskolát és mintakertet létesít, cikkeket küld hazai és külföldi lapokba. A forradalom vetett véget e korszaknak, amikor is önkéntes honvéd főorvos lett. A szabadságharc bukása után eltiltották foglalkozásától, de ez a személyes válság a magyar kertkultúra

1. ábra. Entz Ferenc portréja

Forrás: MATE Entz Ferenc Könyvtár
és Levéltár

2. ábra. A Gellért-hegyi tanintézet Entz Ferenc által szignált bizonyítványa, 1868

Forrás: MATE Entz Ferenc Könyvtár és Levéltár

kivételes szerencsésjévé nemesedett. Pestre menekült, ahol hamar híressé váló faiskolát létesített. Ekkor szembesült azzal, hogy hazánkban nincs elég szakember, így 1853-ban megalapította a Haszonkertészeket Képző Gyakorlati Tanintézetet, amely az elmúlt 170 év alatt felsőfokú képzőhellyé vált (URL1), és ma is működik (jelenleg a MATE Budai Campusaként). Az iskola 1860-ban költözött jelenlegi telephelyére, a Gellért-hegy déli lejtőjére (2. ábra).

Az első magyar nyelvű szakkönyvben, a *Posoni kertben* bár olvashatók napjainkig érvényes leírások, olyan, ma már megmosolyogtató közlések is szerepelnek benne, hogy aki édes gyümölcsöt szeretne, csorgasson mézet a fa törzsébe fűrt lyukakba (Lippay, 1667). Csak idő kérdése volt, hogy a folyton gyarapodó ismeretek mikor számolják fel a túlélő babonákat. Entz számára ez lett a kihívás, reformkori hazafiként a nemzet felemelését célozva azonosította azokat a problémákat, melyek a sikeres kert- és szőlőművelés útjában álltak. Ehhez tudományos alapok kellettek, amit Entz Ferenc számára orvosi képzettsége adott. Így értette meg, hogy természettudományos ismeretek nélkül nem lehet sikeres a termesztő, és a tanintézet megszervezését is ez a gondolat hatotta át.

Létrehozta, szerkesztette és remek cikkeinek sokaságát tette közzé a *Borászati füzetek*, majd a *Borászati lapok* című folyóiratokban, illetve a *Kertészeti füzetekben*. Utánozhatatlan humorával utat talált a gazdálkodók széles tömegéhez, de vicces felvetéseibe mindig súlyos biológiai igazságokat csomagolt. Ezek révén országos hírnévre tett szert. Ösztönös tanáremberként írásait is a tanítás vágya vezérelte, műveit a tanintézetben tananyagként használták.

Nézetei messze meghaladták a kor fejlettségi szintjét, például kevés, de megbízható fajta tiszta ültetését szorgalmazta, ami halála után fél évszázad elteltével terjedt csak el (Geday, 1980). Célja volt az általa üzdének nevezett zöldségajtatás népszerűsítése. Kifejtette, hogy a borkészítést nem lehet többé ősi, elavult szokásokra alapozni, mert az egy mesterség, ami „a chemia elveiben csalhatatlan támaszát [...] találja fel” (Galgóczy, 1878). A gyógynövények ismertetése miatt sok támadást kellett elviselnie, mert ezt orvosi feladatnak tartották, amibe kertész ne beszéljen bele. Csakhogy személyében egyúttal orvos szól e növényekről, és legfőbb kritikusa is csakhamar belátták igazát. A gyümölcsök és zöldségek ismertetésekor sem mellőzte azok étrendi hasznosságát. Már a 19. század végén így vélekedett: „a természet [...], a növényétel legtökéletesebb összetételét a gyümölcsben juttatta érvényre” (Entz, 1882), miközben a hivatalos orvosi szakirodalom még évtizedekkel később is nehezen emészthető, jelentéktelen tápszernek tekintette a gyümölcsöt (Dalmady, 1914). Korunk orvosai ma minden bizonnyal Entz oldalán állnak, ami bizonyítja, hogy eredeti hivatásában is kimagaslott kortársai közül.

Népszerűsítő hatását jelzi az is, hogy színre lépése után 25 évvel a vetőmagkereskedő lerakatok száma megsokszorozódott Budapesten. Az MTA 1858-ban levelező tagjává választotta; barátai között tudhatta Jókai Mórt, Deák Ferencet és Eötvös Józsefet. Entz hitte, hogy a civilizációs szint emeléséhez társadalmi

léptékben csak a kertészet adhat támpontot. A kertészeti növények fogyasztása szolgálja az egészséget, gondozásuk biztosítja a szabad levegőn történő mozgást, és a kert varázsa a mentális egészség táplálásán túl még anyagi haszonnal is kecsegtet.

Entz Ferenc 1877-ben halt meg, de számos műve ma is él. Köztük az általa megálmodott iskola, mely szakemberek generációit adta és adja a hazának napjainkban is. Entz oktatási elveinek legfontosabb elemei ma is érvényesülnek a MATE Budai Campusán gondozott képzésekben. Ugyanakkor családfőként is irigylésre méltó dinasztiát alapított: leszármazottai között tudósok-akadémikusok sorát találjuk, és Entz Ferenc orvosi és kertész-borász hivatása is felfelbukkan szinte minden utána következő generációban, így a jelenleg aktív szereplők nemzedékében is.

IRODALOM

- Dalmady Zoltán (1914): Védekezés a betegségek ellen. In: Alexander Bernát – Lenhossék Mihály (szerk.): *Az ember testi és lelki élete, egyéni és faji sajátosságai*. Budapest: Athenaeum, 563.
- Entz Ferenc (1882): A gyümölcséletrendi fontossága. *Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetek*, 3, 264–267.
- Galgóczy Károly (1878): Emlékbeszéd Dr. Entz Ferencz, a M. Tud. Akadémia levelező tagja fölött. In: *Értekezések a természettudományok köréből*. VIII. kötet, XI. szám, 1–20.
- Geday Gusztáv (1980): *Entz Ferenc*. Budapest: Akadémiai Kiadó
- Lippay György (1667): *Posoni kert* III. Gyümölcsöskert. Budapest: Pytheas Kiadó, 2002. reprint kiadás, 78.

URL1: <https://budaicampus.uni-mate.hu/>